

El Brugent, *un riu excepcional*

Text i fotografies de MÀRIUS DOMINGO DE PEDRO

Si cerquem a un diccionari la paraula Brugent, hi trobarem el significat des del punt de vista lingüístic: que fa brogit, és a dir, soroll. I, si en cerquem el significat geogràfic, tindrem el nom del principal afluent del Francolí, juntament amb el Gaià, els rius més importants del camp de Tarragona. Així, aquest riu rep el nom del soroll que fan les seves aigües corrent avall, brogit incessant i podríem dir musical, en certa manera. De la mateixa forma que, al Ripollès, el Fresser –que fa fressa- és l'afluent més important del Ter.

EL BRUGENT

A la pàgina anterior:
Àguila perdiguera
o cuabarrada.

EI BRUGENT

Toll de l'Olla (Farena)

Merla.

A la pàgina anterior:

Església romànica de Sant Andreu de Farena (s. XII). Al seu interior hi trobareu pintures d'Anton Català Gomis.

Lluert (lluert occidental o llangardaix verd occidental)

Cova de les Gralles (Capafonts) a la capçalera del riu Brugent.

El Brugent és sens dubte el riu més net i cristal·lí de les comarques meridionals de Catalunya, del Camp de Tarragona. Un riu considerat fins fa molt poc truíter, zona de salmònids, envoltats d'aigües netes i boscos de ribera esponerosos; on s'hi podien trobar truites de riu, merles d'aigua, crancs de riu autòctons, àligues, falcons i, fins i tot, amb la possibilitat de la presència del turó europeu, espècie avui en greu perill d'extinció, i de la llúdriga.

Sí, el riu Brugent és absolutament excepcional, un corrent d'aigües netíssimes, d'un color blau que deu a les sals càlciques, que neix a la font de la Llúdriga, sota els Motllats, a Capafonts, i baixa amb força, tot serpentejant per Farena, el Pinetell i la Riba, oferint-nos petits salts d'aigua i tolls frescos on la gent s'hi ha banyat històricament i un ambient únic a tot el Camp de Tarragona.

Anys enrere, la força d'aquestes aigües havia estat aprofitada amb una bona quantitat de molins: molins de gra per fer farina, molins paperers que més tard han derivat en una important indústria paperera, etc. Resseguint el seu curs en podem observar les runes de molts d'ells; d'altres, fins i tot, han estat conservats i a dia d'avui s'usen com a habitatges. Fins i tot, a Farena podem allotjar-nos i menjar en l'antic molí de les truites, el molí d'en Fort, esdevingut avui seu d'una associació sense ànim de lucre de caire mediambiental, i que durant molts anys va ser piscifactoria on es criaven les mateixes truites que s'utilitzaven per repoblar el riu o també hom en podia comprar directament al lloc on havien nascut. Un altre tret diferencial d'aquest riu és la seva utilització per part dels humans; el Brugent ha estat

llargament al podi del llocs d'esbarjo de tota la gent de Reus, Tarragona, Valls o Montblanc i el refugi d'escaladors; a més, el campament de la Font Gran ha acollit generacions de joves que han tingut el seu primer contacte amb la natura i el bosc en les seves estades de colònies i vacances. Avui es manté el refugi dels Masets, situat molt a prop. També podem escollir per fer estades Farena, amb el refugi de Sant Andreu.

La Penya Roja és sens dubte la principal escola d'escalada de la Catalunya Meridional, pràcticament tots els escaladors catalans d'una certa edat s'han arrapat per primer cop a la roca en les seves parets, i han fet vies èpiques i històriques, plenes d'anècdotes i de magnífics dies viscuts aprenent a superar la verticalitat degudament assegurats. A dia d'avui sembla que la fama s'ha desplaçat a sectors de les muntanyes de Prades o el Montsant com ara Siurana, la Mussara o Margalef, on hi ha vies de major dificultat, però la vall del Brugent, amb els diferents sectors d'escalada esportiva equipats els anys 70 i 80 segueixen essent un lloc magnífic per iniciar-se en aquest esport en un entorn ideal.

Val a dir que accedir al riu Brugent per banyar-se a l'estiu era de les poques possibilitats que tenien la gent de ciutat que no disposava de vehicle propi, ja que es pot anar a la Riba en tren i pujar caminant fins al cap de Riba, on els primers tolls de la font Gran ja hi són a la vora.

Però, és clar, l'interès d'aquesta vall no es troba només en la presència d'aigua neta i clara per banyar-se, ja que hi ha moltes coses més que ens

empenyen a anar-hi. De primer, una obvietat, els magnífics paisatges amb boscos esponerosos, malgrat algun gran incendi de fa anys que, afortunadament, ja quasi no es nota. La zona és el domini de l'alzinar litoral, *Quercetum illicis galloprovinciale*, i el carrascar, *Quercetum rotundifoliae*. Però també hi són abundants els boscos de pi roig i pi blanc, *Pinus sylvestris* i *Pinus halepensis*.

I és clar, estem parlant d'un riu, i en un riu el més normal és que hi hagi boscos de ribera, en aquest cas el més destacable és la salzedeta de sarga, *Saponario-Salicetum purpureae*, molt millor adaptada a aquesta vall tancada i sense gairebé plana al·luvial i amb aigua corrent a major velocitat que a la plana, on es donen amb molta més facilitat les alberedes. Una bona motivació per tornar sovint a la vall del Brugent, però, ha estat sempre la fauna, els ocells, els mamífers, els amfibis... A la capçalera de la vall, a Capafonts i a Farena, hi trobem nidificant parelles de les dues grans àligues que són sens dubte les més impressionants de Catalunya: l'àguila perdiguera o cuabarrada, *Aquila fasciata*, i l'àguila daurada, *Aquila chrysaetos*.

Una de les parelles de la primera, la perdiguera, ha motivat que l'antiga Fundació Territori i Paisatge, avui Fundació Catalunya la Pedrera, fes la seva segona adquisició en els seus inicis; la finca bosc de Vilalta és una de les majors propietats de la Fundació i va ser comprada per a la protecció de les cuabarrades de Farena, que tenen diversos nius a cingles vora el riu. La presència d'aquests espectaculars rapinyaires és sens dubte un tresor que cal preservar i del qual podem gaudir sense haver de pagar entrada. Però no sols hi ha àligues, també podem veure fàcilment falcons pelegrins, *Falco peregrinus*, Astors, *Accipiter*

gentilis, i molts altres rapinyaires; fins i tot, si som una mica aventurers, de nit, podem veure ducs, *Bubo bubo*. Ja ho veieu, gairebé totes les més grans espècies de rapinyaires presents al nostre país les podem observar en un recorregut per la vall d'aquest riu tan ben conservat. Naturalment, també les altres espècies d'aus de presa de mida menor.

Més encara, la merla d'aigua, *Cinclus cinclus*, té en aquests racons un dels pocs llocs de cria a la Catalunya meridional, ja que si la volem tornar a trobar nidificant haurem d'anar molt més cap al nord, al Prepirineu o al Pirineu.

I pel que fa als mamífers, també en tenim de molt interessants i a dia d'avui força escassos: hi hem pogut observar turó europeu, *Mustela putorius*, una de les espècies més en perill a nivell europeu, sobretot a causa de l'aparició d'un mustèlid exòtic invasor, el visó americà, *Vison vison*, que ha delmat les poblacions de turó de forma que quasi l'ha portat a l'extinció.

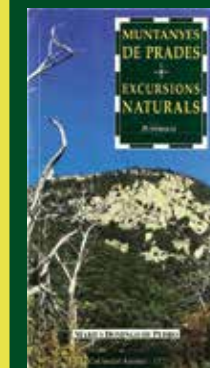
Aquest mateix animal, el visó americà, ha fet quasi desaparèixer el bufó o ratbuf, oficialment nomenat rata d'aigua, *Arvicola amphibius*, que fins fa pocs anys era força abundant a la zona i a dia d'avui és gairebé una loteria arribar a veure'n una d'aquestes simpàtiques miniatures del castor.

Recentment, també ha tornat la llúdriga, *Lutra lutra*, fascinant i gran mustèlid que anys enrere havia campat per tot el riu, com ho demostra la mateixa denominació del lloc on neix: font de la Llúdriga, a Capafonts. Després d'un llarg període de gairebé extinció a Catalunya, la llúdriga ha tornat a molts

PUNT DE LLIBRE

Us recomanem:

Muntanyes de Prades
Excursions naturals
Màrius Domingo de Pedro
Cossetania Edicions
Col·lecció Azimut - 17

En aquest llibre l'autor ens ofereix 25 itineraris per fer a peu per les Muntanyes de Prades. Les caminades que es proposen són escollides amb moltes dosis de criteri naturalista i ens donen la possibilitat de conèixer la incomparable bellesa i els grans valors naturals d'aquestes muntanyes.

cursos fluvials degut a alguna reintroducció i, sobretot, a la major qualitat de les aigües a la majoria de rius i rierols.

Anys enrere, era tradicional remuntar el Brugent per capturar una bona quantitat de crancs de riu, *Austropotamobius pallipes lusitanicus*, per fer-ne una bona paella. Doncs amb el pas dels anys això ha esdevingut un delictes tipificat al codi penal, castigat amb anys de presó i quantioses multes. I és que el cranc de riu autòcton ha gairebé desaparegut del tot a Catalunya, sobretot a causa de la introducció del cranc roig americà, *Procambarus clarkii*, una espècie exòtica invasora molt més agressiva que l'autòcton i que, a més, és portadora d'una malaltia mortal per a la nostra espècie, malaltia causada per un fong, l'afanomicosi. Afortunadament, els crancs americans no resisteixen les aigües fredes dels cursos alts del riu mediterrani, i així s'han pogut conservar poblacions relictuals dels nostres pacífics crancs.

Un tema especialment destacat és el dels peixos, i és que el riu Brugent, afluent per la vora dreta del Francolí, era considerat una conca de salmònids de muntanya baixa, i s'hi podien pescar truites autòctones, *Salmo trutta*, que va ser introduïda els anys 60, i truita irisada, *Oncorhynchus mykiss*, que era objecte de contínues repoblacions per facilitar-ne l'aprofitament pesquer.

EI BRUGENT

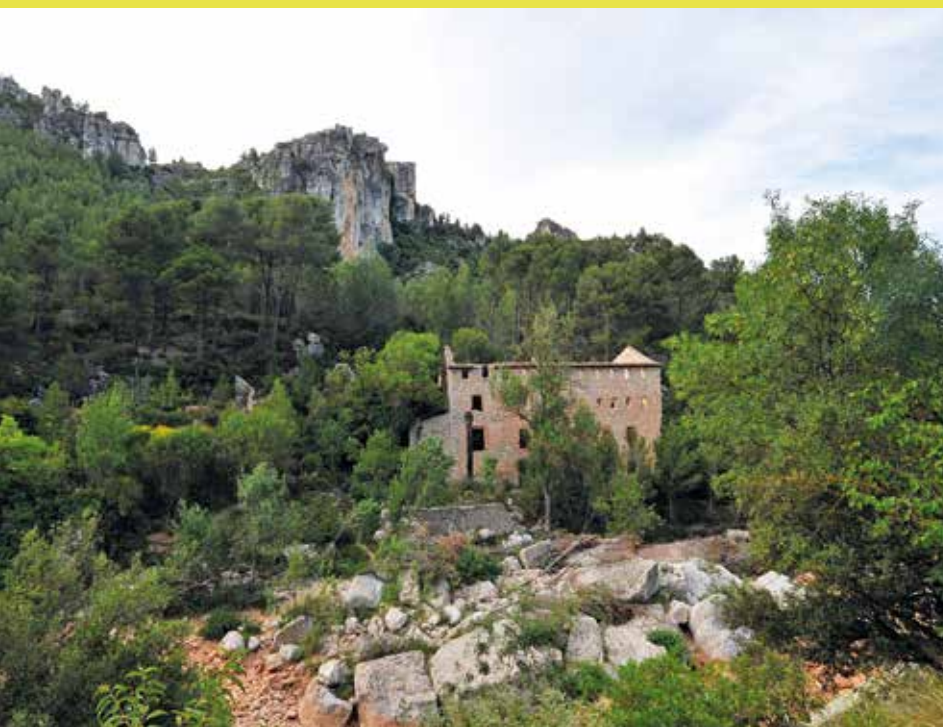
Molí de la Font Gran i la Penya Roja.

Flor caputxina, *Anacamptis pyramidalis*.

A dia d'avui, la truita irisada ha passat a ser considerada espècie exòtica invasora, i més recentment naturalitzada, amb la qual cosa la categoria del riu pel que fa a la pesca ha esdevingut zona de pesca controlada sense mort. Però no tan sols hi ha truites, també hi trobarem fàcilment el barb cua-roig, *Barbus haasi*, i la bagra, *Squalius laietanus*, i, amb molta sort, la madrilleta roja, *Achondrostoma arcasii*.

No s'acaben aquí els interessos de les lleres del Brugent, podrem localitzar desenes d'espècies de papallones, com ara la de l'arboç, *Charaxes jasius*, la més gran entre les nostres; la rei, *Papilio machaon*, o la zebra, *Iphiclides feisthamelii*. Però només hem esmentat les més grans ja que probablement deuran ser les que veurem més fàcilment i, com hem dit abans, amb una mica de dedicació i una bona guia en podrem observar i fotografiar fàcilment més de cinquanta espècies en un sol dia. La nostra paciència i una bona càmera "bridge" ens pot ajudar molt.

I si no ens agrada empaitar animals, podem dedicar-nos a cercar plantes interessants, possiblement les orquídiades en siguin les estrelles, les més destacades, les plantes que representen el cim de l'evolució botànica. A pocs metres d'on corren riu avall les aigües del Brugent podrem gaudir de la diminuta bellesa de més de vint espècies d'orquídiades, com ara l'abellera vera, *Ophrys apifera*, el curraïà, *Cephalanthera longifolia* i *C. rubra*, els diversos orquís, *Dactylorhiza* sp. o

la flor caputxina, *Anacamptis pyramidalis*. No és fàcil de localitzar aquestes petites joies, però paga la pena l'esforç, ja que en la seva petitesa ens ofereixen una bellesa única. Òbviament, hi ha molta gent que no s'entreté a observar ocells, mamífers o orquídiades; només volen passejar a peu, córrer pels camins o suar la cansalada amb la BTT. Doncs bé, tots aquests també podran gaudir de la vall del Brugent, un sender de gran recorregut ens portarà de la Riba a Mont-ral i Capafonts, i moltes pistes i camins ens serviran per comprovar que ha pagat la pena gastar-nos els diners en una bona bici amb suspensió. Això sí, suspensió, no es tracta de circular sempre per asfalt.

Però tota mena de persones poden gaudir d'aquesta vall i els interessos van molt més enllà de la Natura; també n'hi ha d'arquitectònics, culturals, històrics..., ja que una bona colla de pobles, llogarrets i masos ens delectaran i ens faran reviure èpoques on la població no estava tan concentrada com avui a la gran ciutat. Quan hi havia molta més autarquia i la gent s'espavilava a subministrar-se de tot allò que els calia.

Farena, per exemple, és un dels pobles medievals més deliciosos de Catalunya, el Castellot, la petita església romànica de Sant Andreu i els seus carrers on sembla que no s'havia inventat encara el regle ens faran gaudir d'allò més. A alguna de les seves cases es conserven cisternes on es feia vi abans que la fil·loxera fes desaparèixer les vinyes, que hi eren abundants. A les muntanyes de Prades, a diferència del Priorat, no es va optar per recuperar aquest conreu. I si acabem menjant al restaurant Brugent, el dia serà del tot rodó, ja que només ens faltaria un racó ombrívol per fer la digestió com cal.

No sabem si hi ha massa gent que no la conegui, aquesta vall, ja que té una llarga tradició a les nostres comarques, però per si de cas no ens estarem de dir que cal visitar-la, cal conèixer-la, ja que serà l'única manera de poder conservar-la. Una joia verda que hem de passar de generació en generació en perfecte estat de conservació, com és ara; una veritable meravella. ■

EI BRUGENT

Libello.

Blauet.

Turó Europeu (*Mustela putorius*).

Pont vell de La Riba.